

rila ali premije skozi 3 leta. Te darila se pa ne bojo delile, kakor je dozdej navadno bilo, tistim gospodarjem, kateri naj lepšo in naj žlahnejšo živino na ogled pripeljejo, ampak takim, kateri na majhnem svetu naj več lepe živine z doma pridelano klajo izredé, in pa takim, ki med 100 noter do 12 oralov posestva toliko klaje pride-lajo, da jim je ni treba celó nič kupovati ali pa le malo, in kateri ima zraven tega tudi gnojnišče v naj boljem stanu. Darila so v več verst razdeljene in si-cer po 50, 100, 150 in 200 fl. in se bojo vsako leto v drugem kantonu delile. Tem cesarskim da-ri lom je pridjala še kmetijska družba 300 fl., in predsednik družbe 200 fl. — Gosp. baron Hohen-bruk je predložil še nasvèt: naj bi se iztekanje gnojnice iz hlevov in razlivanje po ulicah in ce-stah kot zdravju škodljiva napaka postavno prepovedala.

O slovniškej sodnii.

Važen in zelo važen je nasovet, ki je tam en dan bil v „Novice“ postavljen: naj bi se postavila slovenska slovniška sodnija, ki bi sestavke in rokopise za natis name-njene pretresovala. Francozi, Italijani in drugi so imeli in imajo svoje akademije; pri nas pa vsak po svoje pišemo, da se koj po pisavi lahko vé, je li pisatelj Krajnc ali Istran ali kajli, čeravno slavno c. k. ministerstvo za vse, kar nas je slovenskega jezika, edini zakonik izdaja, in so od njega za vse šole c. k. gimnazij, kjer se slovenski je-zik uči, edine berila predpisane.

Zraven tega, kar so o tem „Novice“ že povedale, naj eledé tū dalje še nekteri nasoveti.

Za slovniško sodnijo bi bila menda Ljubljana naj pripraviš kraj. Slovniški presojevalci bi morali biti s slovnico, n. pr., z gosp. Metelkovo dobro znani. Pismenke izuzeti je sicer ta slovnica za našo rabo prav dobra. Zra-ven nam je na Štajarce, Korošce in Primorce ozor imeti. Ako hočemo prav slovenski pisati, ne smé obveljati ne samo krajnsko, ne samo koroško, ne samo štajarsko, ne samo primorsko, ampak to kar je v duhu slovenščine ukoreninje-nega; kar je občega, in kar tudi stara slovenska slovnica (n. pr. Dobrowskega) za pravo spozna. Ta bi morala več-krat razsoditi, kdo izmed nas prav ima. Tako bi marsi-ker to slovniško zerno li na Štajarskem, drugo li ob slo-venškem Primorji, tretje pa li na Krajnskem ali Koroškem najdlji in za pravo zlato spoznali. Slovnica in slovar mo-rata vkupaj hoditi. Slovar, ki se zdaj natiskuje, je za vse Slovence (to je, za krajnske Slovence) in je povsod zernja iskal, pa ni vsega, kar je najdel, sprejel, ampak vse je preresetal; kar se je oklenega pokazalo, je sprejel, in kar je bilo plev, jih je zaverigel, naj si bodo na Krajnskem ali Štajarskem ali kjer si koli bodi najdene. Ravno tako mora slovnica ravnati, povsod blaga za se iskati, in, kar je do-brega, ohraniti.

Ko je o slovniškej sodnii govorjenje, mi nikar za zelo ne uzemite, ko si upam nekatere gospode naravnost nago-varjati: naj bi se tega opravila ulotili; ti gospodje so, n. pr., g. Metelko, g. dr. Bleiweis, gg. vrednika „Danice“. Tudi dva s slovenščino dobro znana Štajarca, ki v Lju-bljani ali vsaj blizu Ljubljane stanujeta, kaka dva taka Ko-rošca in Primorca bi bilo v ta zbor vzeti. Kar bi ti go-spodje po čezpolovičnici (per vota majora) za pravilno spoznali, bi moralo za vse naše Slovence obveljati. Če bi kdo menil, da ima v kakej reči prav, in da se morda gg. presojevalci motijo, naj bi jim ali v pisanji naravnost njim poslanem ali v „Novicah“ razložil, zakaj on to terdi; — oni bi njegove vzroke pretresli in mu ali prav dali, ali tudi vzroke ob kratkem najprimerniše v „Novicah“ razložili: zakaj da njegovega mnenja ne poterdi. Oktroiranje slovniških pravil od posameznih, naj bodo še tako učeni,

ne zdá, kjer med nami ga ne bode kmalo dandanašnji tako učenega, da bi se v slovenščini semtertje kaj ne motil, da bi včasih sam soveta ne potreboval, in en sam semtertje kaj zgreši, več oči pa več vidi. Znaprej morajo pravila še li dognane in uterjene biti. Pred to sodnijo morajo ve-ljati li dovodi. Samoglavnosti, zamerljivosti, če se edeñ družega kaj podučimo, ne smé nič biti. Preljubav za kako drugo slovensko ne krajnsko narečje, izpeljave iz etimo-logije, ki še ni dognana, to vse mora obmolčati. V dvo-mih se je deržati dozdej navadnega ali kar sodnija za prav spozná.

Naj bode o tem dosti, saj ste tisti, kterim to govo-rim, sami previdni, da si lahko mislite, kar tū ni reče-nega. Učenim je kmalo dosti rečenega. G. prof. Metelko in g. dr. Bleiweis *) bodita s temi versticami v imeni več ver-ljih Slovincov prošena slovniško sodnijo osnovati. Pa po-reče kdo: „saj imamo dovelj slovnice, — po njih naj se pisatelji ravnajo, bodejo pa prav pisali“. Slovnice je res dovelj, toda ko bi bile tudi v vsem popolnoma, bi vendar slovniška sodnija ne bila od več. Italijani pravijo: „La pratica val più della grammatica“. Marsikaj se vé iz slov-nice, ko pride pa na pisanje, se polno pomot vrije, in ve-liko reči zgrešimo. Tako se godí meni, tako drugim. Zra-ven tega se pa v slovnica h nekatere reči pogrěšajo; morda je tudi kaj prenarediti ali kaj od novega ustanoviti, kar bode li slovniška sodnija v stanu storiti. Naša slovenščina še ni uterjena kot nemščina ali drugi popolnoma omikani jeziki, in ako bi tudi bila, bi bilo vendar zavoljo ohranjenja edinosti potreba slovniške sodnije. Mnogo bi bilo še o tej sodnii reči, pa ne rečem, ker vém, da sta g. prof. Metelko in g. dr. Bleiweis v rečéh, ktere molčim, bolj najdena memo mene. (Dalje sledí.)

Ozir po svetu.

Število ljudstva na Rusovskem.

Na europejskem Rusovskem živi na kvadratni milji le blizo 648 ljudi; na ravno tolikem prostoru jih pa živi v našem cesarstvu 3163, na Pruskem 3265, na Francozkem 3723, na Angležkem celó 4983. Kako malo obljudena je tedaj še Rusija memo družih der-žav. Francozko ima na prostoru 10.096 kv. milj 1600 mést, Angležko na 5554 kv. miljah le 980, nemške dežele pa na prostoru 11.800 kv. milj 2395, Rusov-sko ima na 95.710 kv. miljah v Evropi (razun Poljskega) 613 mest, 1252 mestic in sel; v sila veliki Sibirii je le 44 mest in terdnjav in 132 naselišč, v Evropi in Sibirii skupaj 291.377 kmetijskih naselišč (izmed teh jih je v Sibirii 6950), med temi je le 33.685 vasi, 321 pa ptujih naselitev.

Angleški red hlačnega traka.

Angleški red hlačnega traka (order of the garter), kterega je unidan z veliko slovesnostjo francozki cesar od angležke kraljice prejel, je naj častniši red angležki. Usta-noval ga je kralj Edvard III. v letu 1349. Znamo je tega reda je podveza iz sinjega (tamno-modrega) baržuna ali ža-meta z ozkim zlatim obrobkom, ki se pod kolenom okoli leve noge zapenja; v to podvezo so všite besede: „Honny soit qui mal y pense“ (to je: „Sram ga bodi, kdor kaj sla-bega od tega misli“); razun tega nosi tisti, ki je s tim redom poslavljen, širok sinji trak, ki seže čez persi od leve rame proti desnega boka; na tem traku je pripeta zlata plošica z demanti okovana, na kateri se vidi sv. Juri premagavsi drakona (lindverna). Pravlica pravi, da v zrok tega reda je bil sledeči: Na plesišču, kjer je bil kralj an-

*) Kar mene — le slovenskega pisatelja — zadeva, se nemo-rem prederzniti v versto slovnica rjev stopiti, ker imamo mnogo družih za tako opravilo veljavnih mož. Na koncu tega domoljubnega sestavka pa bom razodel svoje misli o nasveto-vani sodnii. Vrednik.

na kupu ležati in potem se vseje. — Na to vižo ne terpi pšenica ne naj manjši škode, če tudi se morebiti pred tednom ni vsejati mogla; le to je treba, ako delj časa leži, da se vsaki dan premeče.

Korist žernika ali domačega mlina.

Kolikor dražje je žito, toliko bolj se plača, če ima gospodar domá svoj žernik. Gospodar si prihrani ž njim mlevšino, ktera nekterim mlinarjem ni nikoli dosti obilna, — tudi ne pride ž njim nikoli v tisto zadrego, ki se primeri, če dá žita v mlin, pa mlinar vode nima, — poslom svojim, ki včasih pozimi nimajo dela, zamore s tim opravila dati, da mu moko meljejo. Med mnogoterimi domačimi mlini ali žerniki so tisti z mlinskimi kamni naj bolji, ker žito naj bolje zmeljejo, in ker si kamne lahko sam zbrusi ali pa po mlinarji zbrusiti dá. Z žernikom, s katerim imata 2 človeka opraviti, se dá v 1 uri 1 vagán žita zmleti. Če žernik blizo 100 gold. veljá, se to v velicah gospodarstvih v malo letih splača.

Zoper mravlje.

Gospod Lepstanski so nam dali na znanje, da mravlje se od mladih drevesc odženó, ako se jim steza s svinjekom (svinskim gnojem), pomešanim s človeško vodo, zadéla. Quod est probatum — ali pa morebiti: quod est probandum?

Tečnost mnogoverstnih jedil.

Po natanjčnih kemijskih preiskavah se je zvedila tečnost ali redivna moč mnogoverstne hrane. Ta znanost ni prazna reč, ker nam kaže prav za prav vrednost različnega živeža. Za méro družih jedil je postavil učeni kemikar materno mleko in po njem je povedal: koliko teknejo drugi živeži mesni in rastlinski.

Če namreč materno mleko zdá za 100 redivnega soka,

med živalsko hrano:

tedaj zdá kravje mleko	za 237,
„ „ različni sir	za 331—447,
„ „ sirova suha gnjat	za 539,
„ „ kuhana „	za 807,
„ „ rumenjaki jajčji	za 305,
„ „ kuhano golobje meso	za 655,
„ „ „ ovčje „	za 852,
„ „ „ telečje „	za 911,
„ „ „ goveje „	za 942,

med rastlinsko hrano:

„ „ krompir	za 84,
„ „ repa	za 106,
„ „ turšica	za 125,
„ „ beli kruh	za 132,
„ „ pšenica	za 144,
„ „ črni kruh	za 166,
„ „ gobe	za 201 do 289,
„ „ grah	za 238,
„ „ leča	za 276,
„ „ bob	za 283.

Za poduk in kratek čas.

Stare vraže še dandanašnji ljudstvo more.

(Dalje.)

Kako se pa godí še dandanašnji? Kamor koli popotnik po svetu pride k neznanim ljudstvom, naj so še divji ali ne, povsod je ajdovsko natorno bogočastje, povsod pričuje govorjenje le staro mnenje o natornih prikazkih: „Glej tam v oblakih se Bog krega“ — se povsod sliši, kakor se je nekdanj govoriло od gromovnika Jupitra. Ali je pa med nami kaj bolje, ki se imenujemo omikani? ali niso nas iz mladih nog strašili, kadar je gromelo: „Otroci, ali ne sli-

šite, kako se Bog v oblakih krega!“ Toliko časa se že štejem med omikane ljudi, vendar je toliko omike, da še zmiraj iz blata starih paganov izlesti ne moremo. Preprostemu ljudstvu — kadar gromí — ne kraljuje v nebesih zemlji milodarni usmiljeni Bog, ampak kadar viharji privlečejo oblake, slišijo na kmetih kakor po mestih še dandanašnji gerškega Dija, ki v svoji jezi in serdu zemljo z gromenjem stresa in straši. Se vé da ne vedó: kje da tečí korenina krivih misel. Žalostno je zadosti, da se že dete z maternim mlekom napije bedaste boječnosti, da ga je tako grozno strah, ko grometi začne. V izreji se tedaj dandanašnji prime korenina tolikanj rev in nadlog našega življenja. Ne le krive, ampak krivoverne misli jemljejo veselje, ki ga je Bog svojim otrokom namenil. Iz take mladine postanejo bedala, ki jih zviti svet povsod za nos vodi. V vražah izrejeni niso družega kot babježi in strahúni. Kjer se mu kaj neznanega, zlasti v tami, pokaže, ga že straši, naj bo že s podobo kake konjske šeme ali pa s hudim vragom, ki mu zvečer v mraku za petami berlizga. Vrag mu poti zavera, v vsakem teršu eden čepí; v mačji dlaki je skrit in v tami nesrečo po pohištvu razširja. Vse je takemu bedaku grozna prikazen. Glejte! v oblake strelja, da copernico z megle izbija; nobeden se je ne usmili, ako bi duhovna v fari ne bilo, bi mogla o hudi uri reva pod milim nebom prenočevati.

Kaj ne, čudno je vendar, da se še tako umazane misli med nami nahajajo! Vém pa, da se mojim besedam bravci ne bodo čudili, ker morebiti ne bodo nobenemu v roke prišle, ki bi ne bil v svojih mladih letih kaj takega doživel. Kdo še ima tako kamnito serce, da bi se mu človek ne smilil v svoji nevednosti, ki ti tako natanko dopoveduje, ktera soseda da je bila v megli! „Glej — pravi — „černi oblaki so se čez dolino potegnili, tamle iz grape se pa megla po lesu vleče, copernice nese v meglo, da bodo točo delale. Gotovo jo je že tudi šantova Pavelčevka v meglo potegnila. Ko bi šel gledat, vém, da bi tudi Guncer ne dobil domá. Saj veš, Pavelč bi tega kruljevega zlodja nikoli ne bil vzel, ko bi ne bila Guncerjeve rodovine. Mislil je in ni se zmotil, če zna coprati, da hodi v meglo, zna tudi po vervih krave molsti. Kakošen kosček kruha, maslic pšena in kaj tacega se kmalo dobí pri kmetu, ki ima dobro kravo; smeteno bo pa moja žena posnemala. Pa moraš vediti, Guncarca še na starih žokih čepí, ki so polni cekinov in šmarnih petic. Babše se je izvalilo neki gori za Bukovem verhom; nje oče je skrateljne imel, dedec se je bil hudiču zapisal, za to so mu dnarja nosili, pa so babo copernije naučili in od tistega časa hodi v meglo. Zdaj je skorej škoda, da bi si človek kupoval dobro kravo, saj ta hudoba po celi soseski molze, nam družega ne ostane kot zelena sirahka, pa še tista ni zdrava za jesti.“ (Dalje sledí.)

O slovniške sodni.

(Dalje.)

„Kaj“, poreče nekteri, „saj vendar ne pišemo tako pomoteno, kakor nasovetnik slovniške sodnije misli“. — Res „Novice“ in „Danica“ so še najbolj po slovniških pravilih. Kar tiče druge bukve, so nekatere zavoljo preveč zbranih in vse križem po kopiti tujih strokov postavljenih besed neumevne; druge v vsakej verstici oznanjujejo, iz kterege slovenskega kraja je pisatelj doma; tretje bi bilo po slovniških pravilih vse prekrizati; v nekterih sestavkih so pisatelji preiziskane in posiljene etimologije v posebnosti zabredli.

Vém, da sem z družimi vred potreben slovniške sodnije, vendar pa naj po svoji vednosti omenim nekterih napak, ktere je semtertje najti, in ktere bode slovniška sodnija težko poterdila. Če me kdo z dovodi, se vé da veljavni, zaverne, mu bodem hvaležen, saj moram želeli resnice in pravega, ne pa svoje terme in zmot.

1. Je najti, da se glagoli „gledam“, „poslušam“ itd. s toživnim vežejo namest z rodivnim, n. pr., „gledam lepe hraste“, „poslušam nauke“ — namest „gledam lepih hrastov“, „poslušam naukov“. In vendar koliko tacih pomot je brati!

2. Prilastivno namestime „svoj“ se ravno tako pogostoma napačno rabi.

3. V odrečivnih stavkih je pogosto toživen padež namest rodivnega najti, n. pr. „nočem to reči“, ne kupujem konje“, namest „nočem tega reči“, „ne kupujem kónj“.

4. Storiven padež prilogov ženskega spola, kakor tudi ženskih imen, ktere se v imenovavnem na *a* končajo, je v edinjem številu na *oj* prav, n. pr., „z lepoj suknjo“, „pod zeleno goroj“, „s kosmatoj vestjo“. Kaj tacega se na Tuhinjskem Krajskega, kaj tacega se na Štajarskem sliši, kaj tacega se bere v staroslovenski slovnici Dobrowskega, kaj tacega imajo Rusi. Tudi dajaven in skazaven edinega števila ženskih prilogov je prav na *ej*, n. pr., „svetej cerkvi“. To je ravno tako poterjeno v naši, rusovski in starej slovenščini. Pa sem slišal reči: „To ni lepo, če več *oj* eden za družim sledi“. — To so prazdne marnje. Če bi se mi tako hudo tautologije bali, bi morali tudi druge končnice vse zametovati, ker vsak zlog prevečkrat ponovljen zamore tautologijo napraviti. Slab pesnik ali govorec, če bi se nad takoj malenkostjo, kot je *oj* v storivnem, spodtikal, in si ne vedil na deset potov pomagati, če bi se mu potrebno zdelo. Kaj bi Nemci rekli, ko bi jim kdo končnico *en* grajal, ktero je pač bolj pogostoma najti, kot naš *oj*, n. pr., „Wenn sie jenen lieben Seelen helfen werden“. Nemci bi gotovo rekli: če komu naš jezik zavoljo korenine *en*, ki jo je v njem pogosto najti, ni všeč, ne moremo pomagati; mi za to končnice *en* ne bomo v kako drugo spremenili. Prilastivni in določivni prilogi, n. pr. Pavlova, Metna, imajo po starosl. v dajavnem in skazavnem Pavlove, Metne itd.

5. Pri „Krajec, krajnski“ bi bilo bolje se stare pisave držati, kjer ni gotovo, da bi to od „kraj“ ne prišlo, kakor tudi to ni dokazano, da od kar, ker ali karn pride.

6. Namest „Cele“, „Celovec“, „celski“, „celovski“ bi moralo biti pisano „Celje, Celjovec, celjski, celjovski“. Po pravilih krajsko-slovenskih se *el* v enem zlogi izrekuje kot *ev*. In krajnski Gorenci, sosedje teh dveh mest, praviloma *lo* vselej kot *vo* zgovarjajo; ne enega razgleda ni najti, da bi ga kot *lo* zgovarjali. Nasproti pa tudi li enega razgleda ni, da bi *lj* v *v* spreminjali. Kjer je *l* z *j* topljen, in nasproti kjer je *el*, *il*, *al*, *ol*, *ul*, *la*, *lo*, *lu*, to je, *l* brez *j*, so oni mojstri to razločiti. Iz vsega tega se vidi, da če bi ne bil *l* v teh imenih topljen, bi se moralo „cevski“ brati in „Celjovcu“ bi krajnski gorenci gotovo „Cevovec“ rekli. Pa tega ne storé, ampak v teh imenih se pri njih popolnoma *lj* sliši.

7. „Cesar, car, Mohor, lopar“ itd. se sklanja „cesarja, cesarju, cesarji, cesarjem, car, carja“ itd. Tako je na Krajskem v navadi, tako je v starej slovenščini poterjeno, glej Dobrowski instit. ling. slav. dial. vet. edit 2. str. 468.

8. Pri imenih možkega in srednjega spola v edinjem številu premalo razločujemo skazaven padež od dajavnega, n. pr., „prag, sneg, mož, sod, delo“ imajo v dajavnem: „pragu, snegu, možu, sodu, delu“; v skazavnem pa: „v snezi, na prazi, pri moži, v sodi, pri deli“. Tudi dajaven prilogov možkega in srednjega spola je razločiti od skazavnega, dajaven je, n. pr., „lepemu vremenu to pripisujem“, skazaven je pa „ob lepem vremeni“, „pri bogaboječem moži“ itd. „Solnce“ je po krajnski in po rusovski v množnem številu možkega spola. Nekdo je bil napak eno pesem popravil, kjer je solnce v množnem številu možko končnico imelo, ga je bil pa srednjega spola naredil, pozablivši, da je že Vodnik nekaj pel: „Dva

sedem sto solncov“ (namest solnc). Ta zmota se je bila v „Danici“ pripetila.

9. Prilogi, ki se v možkem spoli, v imenovavnem edinjem številu končajo na *ši*, *ši*, *či*, *ji* imajo v srednjem spoli *e* namest *o*, n. pr., „rudeče, krajoje“, ne „rudečo, krajnjo“.

10. „Beli grad“, „Carji grad“ itd. se sklanjajo „Belega grada“, „Belemu gradu“ itd. ne pa „Beligrada“, „Beligradu“ itd.

11. „Gospod“ se pred imenom, perimkom ali naslovom v edinjem številu ne sklanja. To sem v rusovskem bral, to se v krajnskem narečju vsakdan sliši, n. pr., „gospod Janeza in gospod učenika sem vidil“; to so gospod Janezove, gospod fajmoštrove bukve“, „v gospod Metelkovi slovnici“, od gospod župana pridem.

12. Po krajsko-slovenski ni prav pisano „sonce“, „Kupa“ (če reko pomeni). Na Dolenskem (Krajskega) se sliši „sovnce“, „Kovpa“, kjer *v* na *l* spominja. Gorenec, ki čistega *l* posebno ne ljubi, pravi „sonce“, „Kopa“. „Kolpa“ je menda tiste korenine kot imé „Kalpis“, ki je pomenilo bitinsko reko v Malej Azii. Latini in Nemci, ki so iz „Kolpa“ Colapis in Kulp napravili, so gotovo še čist *l* v tem imeni čuli. Da Horvatje *ol* in *o* radi zoper krajsko-, rusko- in československemu v *u* zminjajo, je znano. Mi pa namest horvaško preljubav za *u* posnemati, se raji svojega držimo, ker je bolje in družim slovenskim narečjem primerniše.

13. U namest *v* (nemški *in*) po nobenej ceni ne moremo poterditi. U pomenu nemško „bei“ in terja za seboj rodivni padež. Ta predlog smo krajnski Slovenci zgubili; rusovski in česki Slovenci ga imajo še. V pomenu nemško „in“ ter hoče za seboj toživen ali pa skazaven padež. V serbskem je še *v* (*in*) ter *u* (*bei*) najti, toda *v* so tudi v *u* zmenili, kjer dolí je preljubav do *u* kakor v nemškem do *e*. (Konec sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vidma v Furlaniji 26. aprila. * V ponedeljk je bil slovesen začetek tukajšnjega novo osnovanega gospodarskega društva. 550 akcij je že podpisanih; večina družtvenikov bo plačevala kot letni donesek družbi po 36 lir, drugi po 18 in 6 lir. Ker se posebno veliki škof prav živo trudijo za krepko ustanovitev kmetijske družbe, se je nadjati, da bo družtvenikov kmalo 1000. Družba si je izvolila glavni odbor, ki bo štel 33 odbornikov. Trideset kmečkih gospodarjev, ktere je neki duhoven v petji izučil, je pelo nalaš za ta dan zloženo ljudsko pesem pri službi božji, ki je bila pred zborom v cerkvi, in pa zvečer v gledišču. Mesca augusta, ob sejmu, bo prvi občni zbor in razetava kmetijskih pridelkov. — Silni mraz in slana, po poprejšnem gorkem vremenu, sta pokončala murve, mnogo tert in sadnega drevja. V Martiljani, neki vasi 2 uri oddaljeno, razsaja neka bolezen med govejo živino, pa se nadjamo, da se ne bo dalje razširila.

Od sv. Miklavža na Štajarskem. * Unidan se je tu grozna nesreča zgodila, ktera kaže, kako nevarno je pri hiši imeti strupene stvari, ako pridejo v roke neumnim ljudem. Neka kmetica je bila v otročji postelji in ker so ji hotli nekaj dati, da bi se spotila, ji dajo arsenika (mišice)! Kmali potem napadejo revo strašne bolečine po trebuhu, tako, da v malo urah umerje.

Iz Ljubljane. Predvčerajnim smo vidili v bukvarnici Lerherjevi 1. zvezek 3. knjige nemškega časnika, ki se imenuje „Payne's Universum und Buch der Kunst“ in res s serčnim veseljem smo v njem ogledovali prelično podobo našega bleškega jezera. Za naravne krasnosti svoje domovine nadušeni gosp. dr. H. Costa je izrisati dal sostavo (Tableau) bleške okolice in jo v natis poslal omenjenemu časniku. V sredi te sostave raduje ogledovavca jezero s cerkvico Matere Božje in starega grada z oko-

in mu spake jezike kažejo. Kakor hitro gospod križ naredé, zgrabi Boštè svoj stolček, udari jo čez most, vešk stol v vodo, copernice pa za stolom. — Blažon jo je bil pa skupil, enkrat, ko je na sveti večer v letah stal, se mu vse copernice prikažejo. Bile so med njimi vse gospodinje njegove soseske zunej ene. Jeza jih zgrabi, lop na-njega! — komaj se sprosi, pa mora priseči, da ne bo nobene izdal, in da ne bo ob hudem vremenu pod milim nebom ostajal; če ga dobé tak čas, so mu obljubile, da ga bodo zdrobile kot prah in pepél. Kadar se hudo vreme bliža, jo Blažon pricvirna domú. Če le zagromí, ga že pokončati hočejo, toraj se strahovitnež v beg spustí, pravijo, da je že enekrat tako domú priderl, da mu je pot od vsakega lasú scurkoma tekél.

Na to vižo zares tepce šiba tepe, pa ne božja, ampak lastna. S to šibo tepó vsi starši svoje otroke, ki jih v mladih letih takih krivih vraž vadijo, in jim včasí za kratek čas kaj prav neslanega pripovedujejo; če jih sami ne spridijo, jih pa spridijo pesterne, ki jim kvasijo, kar jim v glavo pade, naj rajše pa od strahú, od prikazin in od copernic. (Dalje sledí.)

O slovniskej sodnií.

(Dalje.)

Dozdaj imenovane pomote so mi po sili iz glave na misel prišle. Jih preštévaje pa ne smem reči, da bi bil jaz bolje pisal kakor kdor si bodi. Jaz bi bil v pisanji tudi semtertje, če ne teh, pa kake druge pomote napravil. Dostikrat pomota naglo iz peresa skoči, večkrat tudi znana pravila na misel ne pridejo. To sam skušam. Ko menim, da sem vse prav zapisal, čez kaj časa pomote ugledam in tudi v prav znanih pravilih. In ko bi pozneje še enkrat pisanja pregledal, bi pred ko ne še druge pomote najdel. Zato je tako zelo slovniske sodnije treba, — več očí več vidi, s posvetovanjem se človek marsikaj naučí ali preuči.

Nekteri zlasti zato zdaj želé slovniske sodnije, ko se sveto pismo v slovensko prestavlja, da bi bilo to delo prav po slovnici, in tudi da bi se ne kazalo, da je bilo več predstavljavcov, da bi bila torej edinost v pisavi, toda to so že prečestiti gospod šentandrejski škof in knez preskerbeli. Oni so postavili gospode, kateri bodejo vse rokopise pretresli, in svojo nalogo gotovo tako doveršili kakor ima biti. Slovniske sodnije še sicer dosti dela čaka.

Še nekaj! Dobé se taki, ki pravijo: „kaj je že, če kdo kake slovniske ali pravopisne pomote napravi, da se li vé, kaj bi rad rekel“. Ali se dandanašnji tudi v šolah, kar nemščino in latinščino tiče, na to nič ne gleda? Nekdaj je po plečih, ali na d'an ali pa po perstih dobil, kdor je v nemškem narekoma pisavši kak *h* ali *e*, kjer morata dva biti, opustil, ali če je *ei*, *eu*, *ai* eno z družim zmešal. Ali bi bili dandanašnji učenci nemščine zadovoljni, da bi rekli to nič ne dé, če bi učenci v nemškem „der Mensch“ po „Engel“ sklanjali, ali pa „preisen“, „verstehen“ po „loben“ upregali? Ali bi bili učenci latinščine zadovoljni, ko bi jim učenci „homo“ po „faber“ sklanjali, ali pa „cado“, „lego“, „dico“ po „amo“ upregali? Ali ne podčertajo učniki vsacega nemškega ali latinskega stavka, kateri ni po pravilih slovnice? In kdor veliko taci pomot napravi, se mu reče: „ti se bodeš tega še eno leto učil, in zraven še šolski dnar plačeval, in kar so starši letos za te zdajali, je vse zastonj“. In to je prav, ako nočemo v jezicah babljon-ki zidarji biti. Učenci si toliko prizadevajo pri mladencíkih, da bi ti kak jezik prav znali, ko bodo možje; pri možéh bi si pa kdo zupal terditi, da je vse eno, naj kak jezik govore ali pišejo kakor si bodi. Verh tega je pa še pomisliti, da marsikteri slovenščino bolj rabi in bolj potrebuje kakor latinščino ali gregovščino ali francozko, ali italijansko, za kar je mladeneč veliko terpel.

Poženčan.

Pristavek vrednika. Ker je častiti gosp. pisatelj zraven slavnega gosp. prof. Metelko-ta tudi mene izvolil za osnovo zaželjene slovniske sodnije, mi je po takem nalogo dal, da smem svoje mnenje o nji razodeti. Povedal bom, kar je moč ob kratkem, svoje misli, nadjaje se, da tudi gosp. prof. Metelko nam bojo naznanili svoje mnenje. Naprej pa rečem, da Bog obvari! da bi htel s tem overati napravo take sodnije, ker nihče bolj kot jez ne želí, da bi bil enkrat konec vsih jezikoslovnih pravd.

Želja edine pisave je skozi in skozi pravična, misel vse hvale vredna, — pa je prezgodnja, in po nasvetovaní poti tudi nemogoča v izpeljavi. Prezgodnja je, ker naš jezik je še le sedaj v pravem razvitji zapopaden, se še le na vse strani izobražuje, ker sedaj še le se v njem v mnogoverstnih vedah in znanstvih piše. Če tudi dobro vemo, da častitljivemu staremu jeziku nimamo še le novih pravil stvariti, mi bo vendar vsak jezikoslovec to poterdil, da mnogo zlatih starih zern se je pogubilo, ker jih slovnice niso v svoje slovnice vzeli ali jih le memo gredé omenili, in ktere se sedaj spet išejo na dan; pa tudi marsikaj le enostranskega novega se je poslednje leta posililo v pisavo, kar je za kratko veljalo, kmali pa spet overženo bilo. Vse to, kar tû ni mogoče na dolgo in široko razkladati, nam pričuje, da bi se utegnilo sedaj kaj poterditi, kar bi se čez kake dve leti spet zaverгло. Da le enega dokaza o tem omenim, naj se spomnijo častiti bravci tega, kar smo zvedili po gosp. Navratilovih spisih o doveršivnih in nedoveršivnih glagolih. Tudi tisti, ki ne poterdijo do kraja vsega, kar nam je učeni gospod razložil, mu bojo vendar radi to hvalo dali, da en korak smo vendar storili s tem v slovenščini spet naprej. In tako zna še marsikaj družega priti. Prezgodaj bi tedaj utegnili po mojih mislih biti že sedaj sodbo skleniti. Naj vré mošt, da se izdela stanovitno vino!

Razun tega pa je tudi nemogoče pravdo skleniti po ti poti, kakor verli gosp. pisatelj misli. On meri druge po sebi, in ker bi se on udal takemu sklepu, ga navdaja blaga misel, da bojo tudi vsi drugi tako. O tem se grozno moti. Pri nas (in menda nikjer na svetu) ni tiste zločnosti, da bi se eden podvergel tudi zoper svojo misel drugemu. „Kdo Vas je postavil, da nam bote postavé dajali, kako naj pišemo?“ — tega ugovora si ima sodnja svesta biti, če bi bili tudi sami angelji izvoljeni v njo, ker gotovo je, da ne bo mogla vsim vstreči. V Gorici je en gospod, ki misli, da vse slovensko slovstvo gré že v gotov prepad, ker se namesto iga piše ega, namest am pa om itd. Čeravno morebiti tako hudega nasprotnika ni nobenega več, kakor je ta zastran novih oblik, je vendar še več taci, ki križajo — verjemite mi — Vaše nasvete o pisavi. Jez sem mislil, ko nam je slavno ministerstvo nauka v blagi misli velelo, naj pišemo po teh oblikah, kakor je „berilo“ Miklosičevo in kakor je po tem tudi poslednjemoje „berilo“ in kakor je „zakonik“, da bomo radi vsi prijeli saj za to vez edinstva — pa kako sem se zmotil! Če ministerstvo ne more nič opraviti, kaj bo še le opravilo kakih 10 ali 12 mož, naj so tudi pervaki slovenskega jezika! Kaj mislite, da bi bil jez mogel na Slovenskem sedanjí pravopis vpeljati, ako bi bil mahoma in s silo začel. Oj, to bi bila huda druga abecedarska vojska zagromela! Še živé vsi tisti gospodje (in zamorejo resnico tega poterditi), ki so me hotli pregovoriti: naj bi bil v letu 1843 berž začel „Novice“ z novim pravopisom. Kakošen hrup bi se bil unel zoper to početje! „Festina lente!“ je bilo moje gêslo, in glejte, brez prepira, brez sovražtva — so bile že vse „Novice“ v letu 1846 v novem pravopisu natisnjene, ktere sem malo po malem, kakor je kdo hotel, začel v letu 1844 z novo pisavo. Kaj bi bil gospod iz Gorice rekel, ko bi bil on že takrat kakor danes se slovenšine zavedel! Gotovo bi bil kervave solze pretakal, da so „Novice“ dale obceveljavni „Bohoričici“ na vekomaj slovó.

„Festina lente!“ to je, „hiti pa se ne prehití!“ in pa:

glej, kaj terja o jeziku večina pisateljev, to je moje vodilo. Za to so se „Novice“ krepko zoperstavile tistim nesrečni mešanici, ki ni bila nobenemu jeziku na svetu podobna, ker je vredništvo vidilo, da tista mladika nima nikjer prave korenine; — zato pa smo se udali novim oblikam, ko smo čutili, da jih večina veljavnih pisateljev terja, in smo zastran iga, imu, sim v gosp. Metelkoto vi slovnici brali, da ona je bila pri nas perva, ki je iga-tu, ima-tu itd. nože spodbila. Kakor je 10 let, da je zginila Bohoričica, tako ne bo 10 let in zginile bojo marsiktere oblike, ki sedaj še živé. Kar čas terja, se gotovo zgodi samo po sebi; slovniško zapovedati se kaj tacega ne dá, razun če ojster vikši ukaz zapoveduje.

Če se tisti, katerim je enolična pisava draga, deržé zastran oblik po „berilu“ in „zakoniku“, in če se sicer zastran slovniških vodil deržé po Metelkovi in Potočnikovi na Krajskem, Murkotovi na Štajarskem ali Janežičevi na Koroškem natisnjeni slovnici, imamo za sedaj enoličnosti dovolj. Da bi pa mogli do pičice ravno vsi po enem kopitu pisati, naj se nikar ne terja, in naj nikogar ne žali, če se ne piše. Saj da „čerka le mori, duh pa živí!“ je star pregovor. Zakaj bi ravno pri nas ne veljal?

Zgodovinske drobtinice.

* Ko je cesarica Marija Terezija enkrat v drugem stanu bila, je uprašala nekega pridvornika, kaj misliš: ali mi bo Bog sinka ali hčerko podaril? „Princ bo.“ — ji odgovorí. „Jez pa — ga zaverne cesarica — stavim z Vami dva cekina, da bo punica.“ In res je cesarica princesnjo dobila, pridvornik pa stavo zgubil. Zdaj je bil revež še le v pravi zadregi, zakaj cesarici dva cekina ponuditi, se mu je vendar nespodobno zdélo. Iz zadrege ga reši slavni Metastasio, ki je takrat na Dunaji pesnik v cesarski hiši bil. „Cesarico morate plačati — opominja plahega dvorana — kar ste zgubili, ste zgubili.“ „Za Boga!“ — mu odgovorí osupnjeni pridvornik — „kako se smém prederzniti cesarici par cekinov ponuditi?“ „Vam bom pa jez povedal: kako — mu reče Metastasio — se vsede, vzame kos papirja, ter hipoma zloži pesmico, ki se je takole glasila*): „Jez sem sicer zgubil; princesnja me je obsodila, da moram stavo plačati; ako je pa res, da je Vam podobna, je celi svet na dobičku.“ „Nate ta papir! zavite tista dva zlata va-nj, in ga dajte cesarici.“ — Pridvornik je ubogal in se s tem poklonom zlo prikupil zali cesarici.

* Imenitni Sakoski, ki je bil sila premožen čevljar v Parizu in je tudi cesarju Napoleonu I. škornje delal, je slišal enkrat slavnega Schneitzhoffer-a na klavirji igrati; vés zamaknjen ga je poslušal. Da bi ga pa enkrat prav po volji slišal, povabi slavnega muzikarja v nedeljo na kosilo in ga prav bogato gostuje. Po kosilu ga prosi, naj mu kaj igra. Schneitzhoffer, ki je že vedil, zakaj je bil na obed povabljen, se vsede h klavirju in čevljarju tako igra, da se ta v sedme nebesa zamakne. „Te bom že splačal — si misli umetnik sam pri sebi — in ko mu je dosti naigral, se posloví. Drugo nedeljo povabi Schneitzhoffer bogatega čevljarja k sebi na kosilo. Sakoski rad pride, češ, da ga bo še slišal igrati. Prav dobro se gostujeta. Po kosilu postavi pa Schneitzhoffer par sterganih škornjic na mizo. „Kaj pa to? — ga upraša Sakoski. Schneitzhoffer mu prav dobrovoljno odgovorí: uno nedeljo ste Vi mene prosili, da bi Vam po kosilu kaj igral; danes pa jez Vas prosim, da mi zašijete te škornjice. Vsak po svojem

stanu.“ — Še dan današnji se je ohranil pregovor „faire de bottes“ (škornjice delati) pri muzikarjih v Parizu, ako morajo na kosilo povabljeni ljudem tlako delati za kos pečenke ali bokal vina, s katerim so bili pogosteni.

Novičar iz raznih krajev.

Ravno sedaj se posvetuje c. k. ministerstvo o osnovi nove postave zavolj razdelitve in zložbe zemljiš, o kateri so bile lani kmetijske družbe za svet uprašane. — C. k. ministerstvo kupčijstva je dovolilo, da naj se zidanja na levem bregu Save za vredjenje te reke naprej delajo; 12. dan t. m. se bojo po očitni dražbi te dela temu prepustile, ki jih bo prevzel po nižji ceni. — Višja sodnija je razsodila, da vsi, ki igrajo kakošno prepovedano igro s kvartami, zapadejo kazni, naj so igrali za velik ali majhen dnar. — Iz vradnih izkazov žitne cene po vsih deželah našega cesarstva od 16. do 21. preteklega mesca se vidi, da je večidel povsod cena padla; naj bolji kup je bila pšenica v Bukovini in Vojvodini serbski po 4 fl. 30 kr. vagán, naj dražja pa je bila v Šlezii, na Krajskem in v zgornji Austrii, po 8 fl. 30 kr. — Pratika političnega neba kaže zmiraj bolj oblačno vreme. Odkar se je dunajski zbor za mirno spravo razderl, se nič prav ne vé kako in kaj. Sliši se, da avstrijska vlada se bo še enkrat in zadnjikrat obrnila na rusovsko: naj bi se pravda z lepo končala, in če tudi zdaj ne bo nič opravila, bo tudi ona stopila v kolo vojske. Le en glas je, da v rokah avstrijske vlade leži sedaj osoda prihodnjega časa; čeravno se angleški časnik „Times“ baha: „če tudi Avstrija domá za pečjó ostane, ste angležka in francozka armada same dosti močne rusovsko v kozji rog ugnati“, vendar vés svet vidi, da je to le prazna govorica; Francozov in Angležev se ne boji Rusija. Pogled v Krim kaže, kaj ste dozdej opravile angležka in francozka armada. Bombardiranje Sevastopolja, ki je skozi 11 dní neprenehoma brez posebnega vspeha terpelo, je po naj novejših novicah popolnoma potihnilo, ker so Francozi in Angleži — tako pravi sam „Moniteur“ — že skor vés smodnik postrelili. Nekdo je prerajtal: ker je 500 topov streljalo in je vsak top vsaki dan 120krat vstrelil, za en strel pa se potrebuje 15 funtov smodnika, da se je v vsem skupaj v teh 11 dnevih postrelilo 99.000 centov smodnika. „Presse“ piše; da stan zedinjene armade v Krimu je od dneva do dneva težavniši in da se je bati, da bi Rusi z vso močjo ne planili nad armado Francozov, Angležev in Turkov, ktera, kakor francozki general v svojem poslednjem telegrafnem pismu pravi, živo potrebuje hitrega pomnoženja. Če je res, kar se iz Odese piše, je že večí del tistih 50.000 vojakov, ki so jih Rusi v Krim pričakovali, tje došlo. To je sedanji stan v Krimu, kamor se je 24. dan aprila tudi angleški poslanec pri turški vladi lord Redcliffe iz Carigrada podal — zakaj? se še ne vé, gotovo pa v važnem poslu. — Po „Wien. Z.“ se je imel višji poveljnik 3. in 4. avstrijskega armadnega kardela fzm. baron Hess z vsim svojim štabom in z vojnima pooblastencoma angležke in francozke armade te dni k svoji armadi v Galicijo podati. — Od cesarja Napoleona se zdaj pravi, da ne gré v Krim. Hudodelnik, ki mu je unidan po življenji stregel, je Rimec po rodu, čevljar po rokodelstvu in Liverani po imenu; kot veljaven deležnik rimskega punta je zapustil Rim, ko so ga Francozi obsedli, in se preselil v London, od kodar je s hudobnim namenom v Pariz prišel, da bi, kakor je nek sam obstal, končal cesarja Napoleona zato, ker je z obsedo rimskega mesta zaterl osvobodjenje Italije. Prišel bo po lastni volji cesarja pred porotno sodbo. — „Chronicle“ opominja, naj se tudi letos ne pričakujejo čudeži od zedinjenih ladij na izhodnem morji, ker Kronstadt in Sweaborg ste nepremagnljive terdnjave.

*) Pesmica v izvirnem italijanskem jeziku se je takole glasila:

Jo perdei; l' Augusta figlia
A pagar m' ha condannato;
Ma s' e ver, che a Voi somiglia,
Tutto il mondo ha guadagnato.